

S. Ek, Senmedeltida Mariakult på Tjärn (i Vikarvet, Bohusläns fornminnesförenings årsbok 1936—1937), och Mats Åmark, Studier i Svensk kyrklig arkeologi (i Kyrkohistorisk årsskrift 1937).

Smärre artiklar rörande nyare tidens kyrkliga konst äro: *Monica Rydbeck*, Ett altarskåp av tidig protestantisk typ från Balkåkra i Skåne och dess inhemska stilförvanter (i Lunds Universitets historiska museums Meddelanden, 1937), samma förf., Två renässansinventarier från Stora Råby och Bjällerups kyrkor i Skåne (i Från Stenålder till rokoko, Lund 1937), *E. Bohrn*, Guldrupe kyrkas tornhuv (i Fornvännen), *Lars Larsson*, Aspås kyrka (i Jämten), *Erik K:son Leijonhufvud*, Den Flemmingska vapenstenen (i Bidrag till Södermanlands kulturhistoria XXXI), *H. H. von Schwerin*, Danviks kyrka och hospital (i Samfundet S:t Eriks årsbok 1936), *Arnold Werner*, Undersökning angående gravarna å S:ta Clara kyrkogård (Stockholm 1936), *P. G. Vejde*, Om pesten i Småland 1710—1711 (om pestkyrkogårdarna i Kronobergs län; i Hyltén-Cavalliusföreningens årsskrift), *Th. Hellman*, Barsta fiskeläge och kapell (Ångermanland-Medelpad 1937), *Carl J. E. Hasselberg*, Grundsunda kyrka (Örnsköldsvik 1937), *Hj. Skoglund*, Fiskarkapellen i Hälsinglands skärgård (i Tidskrift för hembygdsvård 1937), *Otto Croneborg*, Banérgravarna i Danderyds kyrka (i Personhistorisk Tidskrift 1937), *P. G. Vejde*, Engaholmsgravarna i Aringsås kyrka (i Värendsbygder i heden och kristen tid, Växjö 1937) och *Bengt Cnattingius*, Den svenska psalmbokens typografi (i denna tidskrift h. 4, delvis omtryckt i Nordisk tidskrift för boktryckarkonst).

Slutligen bör erinras om de ytterst instruktiva artiklarna om vår kyrkokonst i serieverket *Svenska folket genom tiderna* (Lund 1938), av vilka fyra band utkommit. Av dessa behandlas medeltida kyrkokonst av Erik Floderus i band 2 (En storhetstid för konst och konsthantverk) samt kyrkokonst under nyare tid av Folke Holmér (Den äldre Vasatidens byggnadskonst) samt Göran Axel Nilsson (Monumental stenhuggarkonst) i band 3, där även Isak Collijn medverkat med en intressant artikel om svenska boktryckeriets historia under medeltiden och vasatiden.

B. Cnattingius.

Recensioner.

Axel L. Romdahl: Bildkonsten under 1600-talet. Bonniers konst-historia, Stockholm 1938. Kr. 12:50.

Sextonhundralets europeiska bildkonst företer bilden av en urskog, tät

och nästan ogenomtränglig, med stora jätteträd och en blomstrande undervegetation. Att orientera sig i denna rika växtvärld är icke lätt. På vårt språk har tidigare icke funnits någon framställning av denna fängslande

epoks konstverksamhet, och man hälsar därför Romdahls skildring med glädje.

Den som vill studera den religiösa konstens utveckling under denna tid finner här ett rikt stoff: å ena sidan den katolska konstens motreformatoriska kraftutveckling under Bernini, spanjorerna samt Rubens och å andra sidan en evangelisk bildframställning med mänsklig syftning och djup såsom hos Rembrandt.

Romdahls framställning är överallt lätläst och åskädlig och ett stort antal reproduktioner underlättar förståelsen för bildanalyserna. Ur teknisk synpunkt kan det konstateras att bildvalet är utfört med utomordentlig omsorg, men reproduktionen är icke fullt i nivå med föregående bands.

Bengt Cnattingius.

Emile Mersch, S. J.: Le Corps Mystique du Christ, Etudes de Théologie Historique. L'Édition Universelle, S. A. Bruxelles. 1936. I och II, 551 s. och 498 s.

Teologi och liturgi äro förenade med många band. Och då föreställningen om kyrkan såsom Kristi kropp är grundläggande för all liturgisk aktivitet, i det att Kyrkan såsom *Corpus* är den handlande i liturgien, måste teologien om Kristi kropp från liturgisk synpunkt vara av det största intresse. *Corpus Christi mysticum* är ett ämne som är föremål för stor uppmärksamhet i samtiden, men få arbeten över detta tema torde hava vunnit större uppmärksamhet än E. Mersch's stora arbete. Det kan knappast bliva frågan om en anmälan, ty en sådan skulle kräva långt större utrymme än anmälnaren rimligtvis kan göra anspråk på. Här skall endast lämnas en kort översikt av innehållet och fällas

några omdömen om verkets mest utmärkande drag.

Första bandet framställer läran om *Corpus Christi mysticum* enligt Nya Testamentet och hos de grekiska kyrkofäderna, andra bandet fortsätter med de latinska fäderna, skolastiken och reformatörerna. Det är framför allt det första bandet och St. Augustinus i andra bandet som tilldrager sig uppmärksamhet och som lämnar ett utomordentligt rikt utbyte. Beträffande framställningen av reformatörernas behandling av *Corpus Christi mysticum* får man onekligen det intrycket, att författaren ser på lutherskt präglad teologi såsom vore den alltigenom Barthiansk.

Men bortsett från denna anmärkning måste anmälnaren uttrycka en oersererad och djup tacksamhet. Den ecklesiologi som gives, särskilt med ledning av Nya Testamentet och de äldsta fäderna, är helt liturgiskt präglad. Vi lära känna inkarnationens fortsättning, Kristi kyrka, i hennes tro och tillbedjan, såsom identisk med Herren själv. Av utomordentligt intresse är behandlingen av kyrkans transcendentia ursprung: Vi äro utvalda i Kristus före världens grundläggning. När författaren talar om kyrkan i Gamla Testamentet och visar huru en linje går genom lagen och profeterna fram mot fullkomningen, följer man hans framställning icke blott med intresse men även med oavbruten spänning.

Men denna bok har icke endast betydelse för den gemensamma liturgiska fromheten i mässa och tidegård. Den skänker även åt meditationer och bibelstudium nya friska synpunkter, bibliska och apostoliska, och man förvånar sig ofta däröver, att man kunnat läsa så många bibelställen i blindo.

Detta är en bok, som vi högeligen behöva. Den borde bliva refererad vid

konvent och penetrerad i teologiska studiecirklar. Den är på en gång lärd och from. Det är rimligt, om man i begynnelsen bävar tillbaka för de ett tusen sidorna, men har man en gång begynt, vill man icke gärna sluta, även om det finns partier, såsom de, vilka behandla en del medeltida teologi, vad den annars må vara värd, giver föga i detta ämne.

Ecklesiologien är ett förbisett och utomordentligt viktigt ämne. Utan tvivel hava de talrika bedömare inom olika länder och konfessioner rätt, som betecknat detta verk såsom ett av det förnämsta i samtidens teologi.

Gunnar Rosendal.

M. J. Congar, O. P.: Divided Christendom. A Catholic Study of the Problem of Reunion. The Centenary Press. London 1939. 12/6 sh.

Denna bok, som är en översättning av Chrétien Désunis, torde utan överdrift kunna sägas vara samtidens mest diskuterade ekumeniska verk. Den har så stort intresse, emedan en teolog, högt kvalificerad och obrottslig lojal mot sin kyrka, tager till orda och låter oss veta vilken inställning den romersk-katolska kyrkan, som hittills avböjt deltagande i de ekumeniska konferenserna, har i fråga om ekumenik.

Först bliver man förvånad över de talrika officiella ekumeniska dokument i den romerska kyrkan, som citeras, och om den angelägenhet om kristenhetens enhet, som de avspeglar. Vi torde i rätt stor utsträckning leva i den tron, att Rom är ointresserat för kristenhetens enhet, utom i den mån det enligt vårt förmenande skulle vilja hava makten över alla kristna. Detta visar sig vara ett misstag. Och det vi å vår sida mena vara cesaropapism

och romersk imperialism, visar författaren till denna bok vara en djupt religiöst grundad och klart teologiskt utformad övertygelse att Rom är den enda kyrkan; vi må sedan mena vad vi vilja om en sådan övertygelse, ärlig är den.

Av särskilt intresse är det att studera kapitlet om huru Rom ser på medlemmar av andra kyrkor och på dessa kyrkor. Författarens brinnande kärlek till de »avskilda bröderna» går igenom hela framställningen, men han brister icke ett ögonblick i trohet mot sin egen kyrka. Detta gör boken så värdefull. Hade han brustit i kärlek, skulle vi med bitterhet lagt bort den; hade han ej ägt tillräcklig trohet, hade boken saknat intresse och blott varit en enskild mans uppfattning, och den sortens litteratur lida vi ingen brist på. Nu kan man säga var och en, som vill lära känna den romerska ståndpunkten i den mest vederhäftiga och mest ekumeniska utformning: studera denna bok.

Det är en förvirrande rikedom, som gör det svårt att på några rader karakterisera Fr. Congars bok. Men några spridda drag böra anföras. Han säger på ett ställe, att Rom utan tvivel är den bästa kyrkan, men att man, paradoxalt nog, kan finna de bästa kristna bland protestanter. Alla som äro döpta tillhöra kyrkan i anda och sanning. Ingen bör kallas heretiker, ty ingen som nu lever har personlig skuld i schism och heresi, och, tillägger han, vore vi födda utanför den romerska kyrkan, vore vi kanske ej så goda kristna, som nu många utanför denna kyrka äro. Att glädja sig över motgångar och svårigheter eller religiös utarmning hos de »avskilda bröderna», är okristligt och står i strid med strävandena att förena alla kristna. Om denna enhets förverkligande heter det, att alla visserligen måste

förenas med Rom, men även Rom behöver reformeras. De som tala om Luther och säga, att reformationen hade sitt ursprung i Luthers och hans medarbetares lust efter att få leva ett liv i obunden frihet och njutning, hava aldrig förstått vad saken gällde. »Reformationens ursprung måste sökas huvudsakligen i religiösa värden», säger han uttryckligen (s. 14), även om politiska faktorer senare kommo att spela in. Även i protestantisk fromhet finnes talrika element av sann kristendom, och den som brukar de nådemedel han har tillgång till i sitt samfund bliver helgad och salig i detta samfund och genom detta samfund (s. 246).

Bland de reformrörelser i romerska kyrkan, som han påpekar såsom medverkande och förberedande till kyrkans enhet, skall här endast framhållas den liturgiska förnyelse, som försiggår i denna kyrka. Vi kunna endast i förbigående peka på bibelrörelsen, som årligen sprider en mängd biblar och arbetar i otaliga bibelkretsar, den folkliturgiska rörelsen, som arbetar för mässan på folkspråket och kalken åt lekmännen, och hela det benediktinska liturgiska forskningsarbetet, som går tillbaka till fornkkyrkan.

Boken är skriven med en genomskinlig klarhet. Dess ecklesiologi är

storartad. Man läser sida efter sida i andlös spänning, man fröjdar sig över den perfekta logiken hos en dominikanteolog och man profesterar men man respekterar samtidigt. I den utomordentligt komplicerade frågan om Rom och ekumeniken finns det icke något jämförligt arbete.

Gunnar Rosendal.

Biografi.

L. G. Bachmann: Der Thomaskantor Introduction, Toccata und Fuga über B-A-C-H. Verlag Ferdinand Schöningh, Paderhorn. 1938. 2. Auflage. 461 sid.

En kulturhistorisk roman kan man kalla detta sällsynt välskrivna arbete av L. G. Bachmann. Hela den Bachska familjens levnadsförhållanden, skapandet av de stora odödliga verken och framför allt Johann Sebastians verksamhet som Thomaskantor i Leipzig skildras på ett så livfullt och fängslande sätt, att man ogärna lägger bort boken innan den är slutläst.

Ytterligare rekommendation behövs ej; i sin genre bland »musikromanerna» intar den otvivelaktigt en ledande ställning, mest beroende på att den ej alltför mycket avviker från verkligheten.

Gunhild Schedin.

Meddelanden.

Val. Till innehavare av förenad tjänst ha utsetts:

i Heska, Jönk., H. Pantzar, i Normlösa, Östg., H. Lomstedt, Skillingaryd, i Vansö, Söd., F. Lindsjö, Ripsa, i Tumbo, Söd., E. Gustafsson, Ö. Emtervik, i Gällaryd, Jönk., F. Johansson, Vinslöv, i Mörsil, Jämtland, P. E. Söderblom, Järhois, i Revsund, Jämtl.,

A. Åsberg, Överlövsta, i Viby, Ör., A. Sors, Siljans näs, i Möja, Sthlm E. Engström, Uppsala, i Östanby sk. Ö. Emtervik, Värml., S: Larsson, Färån, Yfter-, Enhörna, Söderm., Wiberg, Hedesunda, i Tjärstad, Östg., Gösta Krantz, Linköping, i Långjum, Skar., T. Alford, Hudiksvall, i Glömminge, Klm., Ivan Bjälter, Gamleby, i Oskar,